

УДК 336.177.18:631.11

Жукевич С.М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку в державному
секторі економіки та сфері послуг
Тернопільський національний економічний університет

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Zhukevych S.M.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor
at the department of accounting in the state sector
of the economy and sphere of services
Ternopil National Economic University

DIAGNOSIS OF FINANCE AND ECONOMIC STABILITY OF BUSINESS ENTITY: CONCEPTUAL APPROACH

Постановка проблеми. Зростання світової фінансово-економічної системи спричинило виникнення нових системних властивостей, що стало причиною зростання кількості й важкості системних криз в економіці. Надстрімкий розвиток і зміна істотних умов функціонування економіки, нестабільність ринкової кон'юнктури, кризові економічні, політичні та соціальні чинники, різноманітність ризиків ускладнюють діяльність підприємств. За цих обставин актуальним є забезпечення дієвості бізнесу через збереження стабільності та стійкості підприємства, завдяки чому створюються передумови для виконання основних цілей фінансового-господарської та комерційної діяльності.

Необхідність підвищення якості управління стійкістю суб'єктів господарювання підтверджують негативні показники фінансово-економічного стану підприємств реального сектору економіки України. Так, за даними Держкомстату України, за 2015 рік чистий прибуток отримало 59,7% підприємств, а 39,3% є збитковими [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансово-економічна стійкість як економічна категорія досліджується науковцями-економістами, аналітиками, менеджерами. Значний внесок у теоретичне обґрунтування сутності стійкого функціонування підприємства зробили такі вчені, як: О.В. Ареф'єва, І.В. Дем'яненко, Д.М. Городинська, В.О. Василенко, В.Н. Гончаров, Ю.С. Цямрюк, О.С. Харитоновна. Економічну стійкість підприємства досліджують такі вчені-економісти, як: А. Амоша, В. Герасимчук, М. Білик, К. Ізмайлова, Л. Лахтіонова. Проблеми стійкості як складової аналізу фінансового стану на підприємстві вивчали відомі вітчизняні та закордонні вчені: Цал-Цалко Ю.С., Савицька Г.В., Базилінська О.Я., Коваленко В.В., Павловська О.В., Фролова Т.О., Ковальов А.І.

Аналіз праць вказаних авторів показав, що має місце дискусійність та суперечливість підходів.

Проблема полягає в тому, що суть стійкості в контексті фінансово-економічної діяльності чітко не визначена. Підхід до розуміння поняття «фінансово-економічна стійкість», незважаючи на актуальність однойменної проблеми, є досить одностороннім, оскільки обмежується рамками фінансових категорій. Залишається несистематизованим і фрагментарним практичний фінансово-економічний механізм реалізації економічної стійкості, хоча вітчизняні підприємства вже зустрілися із цим явищем на практиці. Відсутнє теоретичне обґрунтування її взаємозв'язку з банкрутством підприємства, концептуальні положення, що пов'язують антикризові механізми відновлення стійкості в єдину цілісну систему. Саме це і стало підставою для вивчення стійкості як економічної категорії та економічного процесу й критерію практичної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження фінансово-економічної стійкості як економічної категорії та економічного процесу, а також основних підходів до визначення рівня й кількісної оцінки фінансової стійкості, чинників, що її обумовлюють.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальним напрямом стабільного функціонування підприємств є забезпечення стійкого його розвитку з використанням дієвих механізмів управління.

При дослідженні цієї проблеми слід чітко визначити сутнісну характеристику таких економічних дефініцій, як фінансово-економічна стабільність, фінансово-економічна рівновага й фінансово-економічна стійкість. Дослідивши думки науковців, треба відмітити, що ці категорії, а тим більше економічні процеси не є ідентичними, однак взаємопов'язаними, взаємообумовленими. Також

відзначимо, що ці дефініції та економічні процеси притаманні і є критеріями різних рівнів управління: оперативного, тактичного, стратегічного.

Зупинимось коротко на їх характеристиці. Стабільність – це сталість, незмінність, тривале збереження певного постійного стану або рівня [2].

В контексті економічного явища стабільність – це сукупність економічних відносин, які складаються в процесі забезпечення підприємством фінансово-економічної стійкості й рівноваги та спроможність до стійкого економічного зростання при врахуванні зовнішніх чинників та внутрішніх умов господарювання. Тобто, фінансова стабільність – це спроможність підприємства досягати стану фінансової рівноваги при збереженні достатнього ступеня фінансової стійкості та зберігати цей стан у довгостроковій перспективі при ефективному управлінні господарською діяльністю (стратегічний рівень) [3].

Складовими елементами та умовами забезпечення досягнення фінансово-економічної стабільності є: фінансово-економічна рівновага підприємства, та фінансово-економічна стійкість.

Фінансово-економічна рівновага підприємства – це відповідність обсягів формування та використання (споживання) власних фінансових та інших видів ресурсів. Вона досягається оптимізацією співвідношення між коштами, що капіталізуються, і тими, що спрямовуються на споживання, встановленням оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами формування власних ресурсів. Забезпечення фінансово-економічної рівноваги залежить від ефективності облікової, амортизаційної, дивідендної, емісійної політики, політики формування та розподілу прибутку підприємства, (тактичний рівень) [3].

Одним із головних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансово-економічної рівноваги та стабільності є фінансово-економічна стійкість.

Термін «стійкість» запозичений з природничих наук, де він означає стійкий стан, здатність довготривалого існування, збереження в часі.

Стійкість – це якість, що дозволяє системі витримувати зміни параметрів зовнішнього середовища, відмінні від розрахункових. Система, організм, або проект може бути названо «стійким», якщо він в змозі впоратися з варіаціями (іноді непередбачуваними) в операційному середовищі з мінімальними: збитком, зміною або втратою функціональності [4].

У [5] систематизовано і узагальнено близько 233 визначень «стійкості» й «стабільності».

М. Артюхов з позиції загальної теорії системи стверджує, що стійкість – це властивість системи співпадати за ознаками до і після змін, які зумовлені дією комплексу факторів. Науковець зауважує: «... криза довела, що природна стійкість є й економічною категорією, яку потрібно враховувати, якщо хочемо організувати свою господарську діяльність раціонально» [6].

Треба відмітити, що, незважаючи на актуальність, розуміння дефініції «стійкість» в контексті економічної та фінансової діяльності є часто однобокою і обмежується фінансовими категоріями.

Економічній стійкості підприємства як основі сталого розвитку присвятили наукові праці вітчизняні та зарубіжні науковці. Так, економічна стійкість підприємства - це сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених структурних складових, об'єднаних однією метою, яка передбачає створення, забезпечення та підтримку загального сталого функціонування підприємства [7, с. 84]; рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного росту в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх чинників [8].

У науковій економічній літературі стійкість підприємства частіше розглядається в контексті фінансового стану, платоспроможності, рівня ймовірності банкрутства. Тобто стійкість підприємства ототожнюється з фінансовою стійкістю. Але, треба відмітити, що економічна стійкість поняття більш ширше і охоплює, окрім фінансової, ще й ресурсну, виробничо-технологічну, організаційно-правову, соціальну складові.

Ми дотримуємося думки, що фінансова й економічна стійкість взаємозалежні. Адже провідною складовою економічної стійкості є його фінансова складова, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси визнаються рушійною силою будь-якої економічної системи.

Що стосується фінансової стійкості, то вона є об'єктом дослідження здебільшого науковців-аналітиків і є одним із критеріїв фінансового стану підприємства.

Треба відмітити, що і тут відсутня однастайність у сутності фінансової стійкості та методиці її здійснення. Так, науковці стверджують, що фінансова стійкість це: стан активів підприємства, що гарантує йому достатню платоспроможність [9]; здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у зовнішньому і внутрішньому середовищі, яке змінюється; що гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах припустимого рівня ризику [10]; такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення [11].

Отже, у відповідності із загальносистемним підходом можна визначити фінансово-економічну стійкість як властивість суб'єкта господарювання здійснювати супротив негативному впливу зовнішніх

кризових чинників в процесі функціонування і розвитку, зберігаючи такий стан, який забезпечує його структурну цілісність і можливість здійснення основної діяльності. Тобто, для досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової стабільності необхідна фінансово-економічна стійкість (ФЕС). Це визначення відображає системний, вартісний (наявність вартості забезпечує збереження бізнесу) і стейкхолдерський (стейкхолдери зацікавлені в збереженні бізнесу) аспекти фінансово-економічної стійкості. Основною метою ФЕС є можливість збереження діяльності і зростання фундаментальної вартості бізнесу. Якщо ФЕС незадовільний (наприклад, якщо виникає неплатоспроможність), то виникає ризик банкрутства і, відповідно, загроза втрати бізнесу.

Це обґрунтовує і те, що однією з основних рис ринкової економіки є її невизначеність й нестабільність. Щоб протистояти цим важким умовам, підприємство повинно бути забезпечено високим рівнем економічної стійкості, яка забезпечує незалежність підприємства від зміни ринкової кон'юнктури, і також ризик виявитися банкрутом стає не такий великий.

Велике значення мають визначення «певного ступеня» фінансової стійкості, низки чинників, що обумовлюють межу стійкості, обґрунтованості методичних підходів до її оцінки, особливо в умовах економіки кризового періоду.

Системний підхід відображає чинникові складові, що впливають і які повинні бути враховані в методиці визначення ФЕС. Їх можна розділити на дві групи: чинники зовнішнього середовища (кон'юнктура ринку, інфляція, нормативно-правове забезпечення); чинники внутрішнього стану (ресурсний потенціал, система управління підприємства) [12].

Кожне підприємство має визначити межу своєї фінансової стійкості, тобто граничну величину, перевищення якої призводить до втрати стійкості. Величина граничної межі є сумою внутрішнього і зовнішнього аспектів стійкості. На системному рівні межа стійкості означає перевищення фінансових ресурсів, які є в наявності підприємства над величиною фінансових ресурсів, які необхідні для компенсації негативних наслідків чинників кризи.

Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, а надлишкова - сприятиме створенню «зайвих» запасів та резервів, у зв'язку з чим зростуть витрати на їх утримання, спостерігатиметься недоотримання прибутку та гальмування темпів економічного розвитку підприємства.

Зазначене вище зумовлює необхідність пошуку шляхів досягнення певного ступеня фінансово-економічної стійкості підприємства. Йдеться про конкретний рівень фінансової стійкості та її кількісну оцінку.

Значна кількість чинників, що впливає на фінансову стійкість підприємства, обумовлює значною мірою відсутність в економічній літературі єдиного підходу до її кількісного визначення та діагностики. Передумовою діагностики фінансової стійкості майже в усіх методичних підходах визнається проведення аналізу фінансового стану підприємства та його оцінка за допомогою системи коефіцієнтів, які дають змогу зробити висновок про ступінь фінансової стійкості підприємства. Фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансового стану. В Україні використовують різні методики оцінки фінансового стану підприємств. Різні системи показників оцінки фінансового стану і стали причиною існування не одного підходу до визначення та оцінки фінансової стійкості.

Фінансову стійкість підприємства діагностують за допомогою визначення абсолютних і відносних показників. Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

За абсолютний показник фінансової стійкості приймають наявність власних оборотних коштів, який визначають як різницю між поточними активами та поточними зобов'язаннями.

Співвідношення окремих запасів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати тип фінансової стійкості.

Для виділення типів фінансової стійкості необхідно визначити найбільш оптимальні ступені охоплення джерел:

- наявність власних оборотних коштів (B_k): визначають як різницю між поточними активами ($П_a$) та поточними зобов'язаннями ($П_з$).

$$B_k = П_a - П_з \quad (1)$$

а показник забезпеченості запасів ($Зп$) власними оборотними коштами ($ЕB_k$) визначається як:

$$ЕB_k = B_k - Зп \quad (2)$$

- наявність власних (B_k) і довгострокових позикових джерел ($Дп$) формування запасів і витрат

$$(BД): BД = B_k + Дп \quad (3)$$

Відповідно показник забезпечення запасів джерелами їх фінансування ($ЕBД$) визначається як:

$$EBД = ВД - З_{II} \quad (4)$$

- загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (З) фінансування запасів визначається збільшенням показника З на суму короткострокових кредитів банків (КК):

$$З = ВД + КК \quad (5)$$

а показник забезпеченості запасів джерелами формування

$$(EZ): EZ = З - З_{II} \quad (6)$$

Для визначення типу фінансової стійкості в більшості випадків використовується трикомпонентний показник (формула 7) [3]:

$$S = \{S_1(\pm EBк), S_2(\pm EBD), S_3(\pm EZ)\} \quad (7)$$

Де функція визначається таким чином: $S(X) \begin{cases} 1, \text{ якщо } X \geq 0 \\ 0, \text{ якщо } X < 0 \end{cases}$.

Оперуючи вказаними показниками, важливо виділити чотири типи фінансової стійкості організації [3]:

$$1. \text{ Абсолютна стійкість фінансового стану: } \begin{cases} \pm EBк \geq 0 \\ \pm EBD \geq 0, S = (1,1,1) \\ \pm EZ \geq 0 \end{cases}, \quad (8)$$

Така ситуація зустрічається дуже рідко. Більше того, її навряд чи можна розглядати як ідеальну, оскільки це означає, що керівництво компанії не вміє, не бажає або не має можливості використовувати зовнішні джерела коштів для операційної діяльності.

$$2. \text{ Нормальна стійкість фінансового стану: } \begin{cases} \pm EBк < 0 \\ \pm EBD \geq 0, S = (0,1,1) \\ \pm EZ \geq 0 \end{cases} \quad (9)$$

У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» з точки зору фінансового менеджменту. Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажаною для підприємства.

$$3. \text{ Нестійкий фінансовий стан: } \begin{cases} \pm EBк < 0 \\ \pm EBD < 0, S = (0,0,1) \\ \pm EZ \geq 0 \end{cases} \quad (10)$$

Спостерігається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відновлення рівноваги внаслідок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів. Фінансова нестійкість вважається нормальною (допустимою), якщо величина залучених для фінансування запасів короткострокових кредитів та запозичених коштів не перевищує сумарної вартості сировини, матеріалів та готової продукції.

$$4. \text{ Кризовий фінансовий стан: } \begin{cases} \pm EBк < 0 \\ \pm EBD < 0, S = (0,0,0) \\ \pm EZ < 0 \end{cases} \quad (11)$$

Підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не покривають навіть кредиторської заборгованості та прострочених позик.

Однак, діагностика рівня ФЕС за допомогою аналізу структури джерел фінансування чи на основі порівняльного аналізу абсолютних показників статей активу й пасиву може дати спотворені результати. Так, в кризовий період в пасиві балансу комерційного підприємства, як правило, відсутні позикові кошти

з причини зниження кредитоспроможності. При цьому фінансові коефіцієнти показують досить високий рівень фінансової стійкості, що суперечить стану підприємства де-факто.

Крім абсолютних показників оцінки фінансової стійкості підприємства застосування відносних дозволяє більш детально її оцінити, продіагностувати співвідношення коштів підприємства за різними джерелами, структуру капіталу. До основних відносних показників фінансової стійкості належать: коефіцієнт фінансової незалежності (автономії); коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт покриття відсотків; коефіцієнт покриття запасів.

На розмір відносних показників фінансової стійкості впливає багато факторів: галузева належність підприємства, принципи кредитування, структура пасиву, репутація підприємства. Тому для характеристики значень цих коефіцієнтів потрібно зіставляти їх у часі за групами споріднених підприємств.

Важливим аспектом діагностики ФЕС є визначення запасу фінансової стійкості, що дає змогу належним чином обґрунтувати управлінські рішення.

Запас фінансової стійкості характеризує рівень захищеності основної діяльності, який є в підприємства на даний момент і яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин. Одночасно запас фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів та постачальників від можливої несплати коштів за розрахунками. В контексті діагностики його характеризують: поріг рентабельності; зона безпеки; показники операційного, фінансового, операційно-фінансового левериджу.

Такий аналіз прийнято називати маржинальним аналізом. Методика його базується на вивченні співвідношення між трьома групами важливих економічних показників: «втрати – обсяг виробництва (реалізації) продукції — прибуток» і прогнозуванні величини кожного із цих показників при заданому значенні інших. Даний метод управлінських розрахунків називають ще аналізом беззбитковості або сприяння доходу, або CVP-аналізом.

При управлінні фінансовою стійкістю застосовується головна ціль – забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Викладене вище дає можливість визначити такі основні заходи забезпечення фінансово-економічної стійкості, як: оптимальний обсяг продажів, задоволення попиту споживачів, якість готової продукції. Крім того, контроль за підвищенням ефективності виробництва забезпечує виконання основних цілей фінансово-господарської діяльності підприємства та є гарантом його стійкості.

Адаптація підприємства до транзитивних умов господарювання можлива при збалансованій системі управління фінансово-економічною стійкістю, яка ґрунтується на інтеграції концепцій збалансованої системи показників менеджменту на основі очікувань і управління за результатами. Такий підхід забезпечить моніторинг всіх стадій трансформації фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. Управління ФЕС з позиції збалансованості є актуальним тому, що дозволяє економічному суб'єкту комплексно продіагностувати ефективність використання ресурсів, що використовуються, виявити резерви і створити фінансово-економічний потенціал підприємства.

Використання збалансованої системи ФЕС передбачає: діагностику умов залучення фінансових ресурсів, їх доступність й величину; діагностику необхідних фінансових запасів; діагностику трансформації фінансових запасів в ендогенні чинники виробництва – матеріальні, нематеріальні й фінансові.

Підприємство також повинно бачити стратегічне майбутнє свого стану. В цілому забезпечення стабільного розвитку без такого важливого елемента як стійкість підприємства є неможливою.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, умовою життєдіяльності й основою стабільності підприємства в ринковій економіці є його фінансово-економічна стійкість. Визначено, тільки системний підхід, який розглядає підприємство як соціально-економічну систему, що функціонує у зовнішньому середовищі дозволить попередити негативні тенденції сьогодення. Дослідження сутності стійкості підприємства з позиції системності доводить те, що для господарюючих суб'єктів визначальним є фінансово-економічна стійкість.

Для забезпечення економічної стійкості підприємств необхідні гнучкість та швидкість реакції на зміни кон'юнктури ринку, підвищення конкурентоспроможності продукції та виробництва, висока інвестиційна активність та фінансова стабільність, застосування теоретичних основ кількісного визначення якої нами будуть розглядатися на практиці в подальшому. Тільки це дозволить підприємству реалізувати всі існуючі можливості для забезпечення умов сталого розвитку.

Література

1. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
2. Словопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/36/53409/248473.html>
3. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навчальний посібник / О.Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.

4. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%>
5. Grimm V. Babel, or the ecological stability discussions: an inventory and analysis of terminology and a guide for avoiding confusion / V. Grimm, Christian Wissel // *Oecologia*. – February 1997, Volume 109, Issue 3, pp. 323-334.
6. Артюхов В.В. Общая теория систем: Самоорганизация, устойчивость, разнообразие, кризисы / В.В. Артюхов. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 224 с.
7. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення [Текст] / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городянська // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – № 8(86). – С. 83-90.
8. Цямрюк Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу [Електронний ресурс] / Ю.С. Цямрюк. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : http://suiai.edu.ua/projects/icmiu-iep/download/conference-2009-section-2-1-tsyamryuk_yus-report.doc.
9. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю.С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
10. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. – 2-ге видан., випр. і доп. / Г.В. Савицька. – К., 2005. – 662 с.
11. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Білик М.Д., Павловські О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
12. Аранчій В.І. Інтегральні підходи до оцінювання економічної стійкості аграрних підприємств [Електронний ресурс] / В.І. Аранчій, М.О. Удовіченко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012/10.pdf.

References

1. Statistical Yearbook of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm (access date May 20, 2016).
2. Slovopeidiya, available at: <http://slovopeidiya.org.ua/36/53409/248473.html> (access date May 20, 2016).
3. Bazilinska, O. (2009), *Finansovyi analiz: teoriia ta praktyka* [Financial Analysis: Theory and Practice], tutorial, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 328 p.
4. Wikipedia, available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%> (access date May 20, 2016).
5. Grimm, V. and Wissel, C. (1997), "Babel, or the ecological stability discussions: an inventory and analysis of terminology and a guide for avoiding confusion", *Oecologia*, February 1997, Volume 109, Issue 3, pp. 323-334.
6. Artyukhov, V. (2009), *Obshchaya teoriya sistem: Samoorganizatsiya, ustoychivost, raznobraziye, krizisy* [General systems theory: self-organization, sustainability, diversity, crises], Knizhnyy dom «LIBROKOM», Moscow, Russia, 224 p.
7. Arefieva, O.V. and Horodianska, D.M. (2008), "Economic sustainability of the enterprise: essence, constituents and its security measures", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8 (86), pp. 83-90.
8. Tsiamriuk, Yu. (2009), "The content of economic stability of the enterprise and methods of its analysis", available at: http://suiai.edu.ua/projects/icmiu-iep/download/conference-section-2-1-tsyamryuk_yus-report.doc. (access date May 20, 2016).
9. Tsai-Tsalko, Yu. (2008), *Finansovyi analiz* [Financial analysis], textbook, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 566 p.
10. Savytska, H. (2005), *Ekonomichniy analiz diialnosti pidpriemstva* [Economic analysis of activity of the enterprise], tutorial, 2nd edition, corrected and supplemented, Kyiv, Ukraine, 662 p.
11. Bilyk, M.D., Pavlovski, O.V., Prytuliak, N.M. and Nevmerzhytska, N.Yu. (2005), *Finansovyi analiz* [Financial Analysis], tutorial, KNEU, Kyiv, Ukraine, 592 p.
12. Aranchii, V.I. and Udovichenko, M.O. (2012), "Integrated approaches to evaluating economic sustainability agricultural enterprises", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012/10.pdf. (access date May 20, 2016).

Рецензент : д.е.н., доцент Тернопільського національного економічного університету В.М. Рожелюк